

ИЗВОРИ БРАЧНОГ ПРАВА

Брачним правилима од 9 јуна 1933 године српска православна црква издала је прописе о постанку и престанку брака православних лица, о правима и дужностима супруга, о мешовитом браку и о још неким предметима из области личног брачног права. Сва су та питања регулисана у главном грађанским законом и још неким посебним државним законима. Пошто велики део надлежности у брачним стварима припада црквеним властима, то се поставило питање, хоће ли црквене власти у будуће примењивати прописе грађанског законика и у опште државних закона, или ће се држати искључиво брачних правила. Другим речима, јесу ли са ступањем на снагу брачних правила престали важити прописи државних закона о истим предметима, или су остали и даље у важности, у коме би се случају имало поставити питање домена примене брачних правила.

На ово питање не може се дати једноставан одговор, већ треба разликовати: прописи грађанског законика и прописи са њим у вези важе и даље у потпуности и садрже опште-обавезно право, које имају примењивати сви органи, који по ма ком основу имају неку надлежност у брачним стварима; с друге стране, брачна правила не важе као опште-обавезно право, које је санкционисано државном силом, већ као унутрашње право једне аутономне верске заједнице, које има само верску санкцију.

I

Односи између државе и српске православне цркве уређени су законом о српској православној цркви од 8 новембра 1931 године, на основу принципа аутномије цркве у погледу уређења унутрашњих црквено-верских послова (чл. 11, ст. 3, Устава). На основу тога закона донео је Архијерејски сабор устав српске православне цркве, који је озакоњен 16 новембра 1931 године и који садржи одредбе „о целокупном уређењу српске

православне цркве и свију црквених самоуправних власти” (чл. 24 закона о срп. правосл. цркви). Одређујући у чл. 63 делокруг Архијерејског сабора, тај устав каже између осталих ствари, у тач. 13, да он „издаје прописе у брачним пословима”. На основу тога текста и чл. 1 закона о српској православној цркви, којим се установљава аутономија српске православне цркве за црквено-верске послове. Архијерејски сабор донео је 9 јуна 1933 године брачна правила.

Ван сваке је сумње да је Архијерејски сабор био властан да донесе за унутрашње потребе цркве правила о црквеном браку чланова православне цркве. Та правила су обавезна за чланове цркве и црквени органи могу, у оквиру црквене аутономије захтевати од њих да их поштују. Држава се не може мешати у посао доношења таквих правила, као ни у друге послове из области црквено-верске аутономије. Али ни црква не може захтевати од државе да њеним правилима прибави поштовање, јер то су правила једне аутономне организације, која важе само у границама њене аутономије.

Међутим, претставници српске православне цркве не мисле тако. Они признају да тим правилима није ниуколико измењено брачно право на територији где важи мађарски закон о браку (зак. чл XXXI : 1894), који признаје једино грађански брак, као ни право где важи аустријски грађански законик, који познаје верски брак, али садржи све прописе о браку, обавезне за сва лица, па и за православне. Али они сматрају да су њиховим брачним правилима укинута прописи српског грађанског законика, који се односи на брак, изузев оних који говоре о имовинским дејствима брака. Разлози за то били би ови: Чланом 63, тач. 13 устава српске православне цркве добила је црква право да издаје прописе у брачним пословима. Прописи српског грађанског законика о браку су само формално грађански; а стварно су црквени. Грађански законик је усвојио црквене прописе православне цркве за брак православних у Србији. Он неће да ти прописи важе као државни, него хоће да они важе као црквени прописи за брак православних. Црква може црквене прописе самостално кодификовати и њима заменити оно што је црквено у брачним прописима грађанског законика. Уосталом, вели се, брачне одредбе српског грађанског законика државна власт је издала у време док је сама вршила и посао црквеног законодавства за државну веру у Србији. Сада је те послове држава пренела на цркву, која сада може да измени и укине оне прописе, које је некад за цркву донело опште државно законодавство. Најзад и чл. 26 закона о српској православној цркви каже да „по ступању на снагу овог закона и црквеног устава престају важити сви закони, уредбе и други прописи о предмету тих закона”. „Па како су предмет тих

закона и ова брачна правила, то се њима укидају сви ранији прописи о црквеном брачном праву, били они прописани црквеним прописима и уредбама или државним законима.”

Цела ова аргументација оснива се на претпоставци да је српска православна црква добијањем аутономије, дакле права да самостално управља и уређује црквено-верске послове, добила и сва она права која су раније, док је она била државна црква, припадала било њој, било држави, било обема заједнички у погледу свих материја које помињу закон и устав православне цркве, између осталог и право да доноси законе, са опште-обавезном снагом, о браку грађана православне вере. То је, очигледно заблуда. Ма какво се мишљење усвојило о могућности преноса надлежности законодавне власти, ван сумње је да ако се та надлежност може пренети на управну власт, она се не може пренети на недржавну власт. Ова примедба одузима основ целој аргументацији, али ћемо ипак погледати сваки њен аргумент.

За доказ обавезности брачног правила речено је да је црквеним уставом (чл. 63, тач. 13) српска православна црква добила право да издаје прописе у брачним пословима. То није тачно у толико што је црква то право себи давала увек и њима се служила, и што јој се то право не спори. Као ни остале верске организације, ни хришћанске цркве нису индиферентне према питањима која се тичу брака. Хришћанска црква је још од свог постанка имала прописе о браку својих припадника и органе који су то право примењивали. Ти прописи су постојали поред државних прописа, али су, и кад је хришћанска црква постала државна, имали само верску санкцију. Доцније, црквено брачно право било је, у неким земљама, постало у извесној мери опште право. Тако је католичко црквено право било у западним земљама општеобавезно у времену од X до XVI столећа. Данас, у већини земаља црквено брачно право није обавезно за грађане. Оно постоји поред општег државног брачног права. Држава не нагони никог да се покорава томе праву. Оно важи као унутрашње право цркве за њене припаднике, али и њихово огрешење о то право не повлачи неку општу, државну санкцију; државе се то право не тиче; оно је чисто унутрашња ствар верске заједнице и има само верску санкцију.

Члан 63. став 13, устава српске православне цркве, који би требало да буде основ законске снаге брачних правила, или доказује и сувише или не доказује ништа. Он доказује и сувише ако се узме да је њиме православна црква добила право да издаје прописе са законском снагом у брачним пословима за православне. Ако је она то право добила једним државним законом, онда га је она добила за целу територију државе. Њена брачна

правила имала би онда да важе на целој територији за лица православне вере. Међутим, то нико не тврди. Ван сумње је да на пр. у Словеначкој и Далмацији и за брак православних важе прописи аустријског грађанског законика, а у Војводини ранији мађарски закон о браку. Пошто је тако, онда брачна правила немају законску снагу ни на територији српског грађанског законика. Јер, закон не може важити само за један део територије, а не важити за остале делове, ако то није нарочито речено у самом закону, пошто је општост основна одлика закона. — У ствари чл. 63, тач. 13, црквеног устава не доказује ништа у овом питању. Смисао тог прописа је сасвим различит од онога који му се придаје. Није њиме држава пренела на цркву законодавну компетенцију у брачним стварима православних, нити је то могла да учини. Чланом 63 је само одређена надлежност Архијерејског сабора у оквиру црквене аутономије. Тај члан одређује делокруг Архијерејског сабора, не у односу на државу, већ у односу на остале органе цркве, као што члан 64 одређује делокруг Архијерејског синода, чл. 49 права патријарха, чл. 85 функције патријаршијског савета, чл. 94 функције патријаршиског управног одбора, чл. 102 функције епархијског архијереја, чл. 136 функције епархијског савета, чл. 146 функције епархијског управног одбора, чл. 154 надлежност архијерејског намесника, чл. 168 дужности пароха, чл. 185 послове црквеног општинског савета, чл. 194 дужности црквено-општинског управног одбора. Сви наведени текстови имају за циљ само да разграниче у оквиру црквене аутономије, и само у колико се тиче те аутономије, надлежност разних црквених органа. Сами наслови поглавља II црквеног устава („Устројство и власт тела и органа српске православне цркве“) и појединих делова тога поглавља то јасно истичу. Признајући аутономију српске православне цркве и стављајући у делокруг Архијерејског сабора „издавање прописа у брачним стварима“, законодавац је само одредио који ће орган бити надлежан да у оквиру те аутономије и за унутрашње потребе цркве издаје прописе о браку. Ти прописи важе за појединце само у колико су чланови цркве, и имају само верску санкцију, а никако државну. За појединца је покораване тим прописима ствар савести; држава га не обавезује да их поштује. И католичка црква има своје брачно право, које не допушта развод брака, па ипак је развод брака католика могућ, на пр. на територији ранијег мађарског права.

У прилог законске силе брачних правила речено је да су прописи грађанског законика о браку „само формално грађански, а стварно црквени“, пошто је законодавац усвојио црквене прописе православне цркве за брак православних у Србији, те да законодавац неће да они важе као државни већ као црквени.

— Не изгледа потребно оповргавати ово тврђење о вољи законодавца. Не види се на чему би се оно могло оснивати. Закон садржи увек заповисти издате у име државе и санкционисане организованом силом, чак и кад је интерпретативног или допунског карактера. Исто би се могло рећи о суптилној разлици о формалном и стварном карактеру прописа грађанског законика о браку. Ван сумње је да наше брачно право носи верско обележје. Грађански законик зна само за брак православних хришћана; за бракове лица других вероисповести имао се донети закон „у духу њихове цркве“ (уредба од 7 децембра 1861 године). Али ако се законодавац старао да брак православних регулише „у духу њихове цркве“, он није прихватио у целини црквено брачно право. Законодавац је задржао браку верски карактер, који је дотле имао, и брачно право које је створио подесно праме том верском карактеру. То је он могао урадити, као што су то урадили и многи други законодавци, али се одатле не може изводити да је он законодавну надлежност пренео на цркву. Та надлежност припада држави, што показује и сама чињеница да је брак православних регулисан у грађанском законнику, који се може мењати само путем закона, како је то наглашено и у самом законнику (§ 4). И у аустријском грађанском законнику, на који се, уосталом, редактор нашег законика и у овој материји више угледао него на Крмчију, брак има изразито верски карактер: његови су прописи инспирисани канонским правом и брак се закључује у цркви. Међутим, законодавна компетенција у брачним стварима у аустријском праву још од осамнаестог столећа припада држави; аустријски грађански законик од 1811 (§§ 75 и 127), као и патент о браку из 1783, садржи чак и прописе о формули закључења верског брака.

Али, чак и под претпоставком да је грађански законик усвојио прописе православног црквеног права за брак православних, то не би значило да црква може те прописе мењати. Рецепцијом нечијег права, па и кад је та рецепција дословно изведена, ствара се засебно право, независно од модела према коме је израђено, то је једва потребно рећи. Скоро цео наш законик је израђен према аустријском грађанском законнику, па ипак нико не може тврдити да промене у аустријском грађанском законнику важе и за нас.

Одговор на остале аргументе у прилог законске силе брачних правила садржан је делимично у претходним разлагањима. Што се тиче права цркве да кодификује своје брачно право и отступи од права грађанског законика, оно се, видели смо, не може спорити. Само та радња цркве без дејства је на државне законе. Абрагационе клаузуле закона о српској православној цркви (чл. 26) и црквеног устава (чл. 279) не односе се на гра-

ђански законик, нити ма који његов пропис. Пошто се налазе у законима чији је предмет организација српске православне цркве (чл. 26, ст. 2, Закона о срп. правосл. цркви), оне укидају само законе, уредбе и друге прописе који се односе на ту организацију.

Најзад, чл. 21 Устава каже да брак, породица и деца стоје под заштитом државе. То значи, поред осталог, да све што је из области породичног права спада у надлежност државе и да, према томе, држава законом одређује, између осталог, шта се има сматрати за брак, који су услови за постојање брака, каква су дејства брака и како брак престаје. Тако је, уосталом, код нас било и раније, од кад је донесен грађански законик, у коме су (§§ 60—111 и 759—788) постављени прописи о свему што се тиче брака, његовог постанка и престанка и његових дејстава, како личних тако и имовинских.

Има међутим, прописа брачних правила који су опште обавезни. То су прописи о предметима за које грађански законик упућује на црквено право. Такви су, на пример, прописи о сродству као брачној сметњи, пошто грађански законик каже да се не може закључити „брак између сродника у степенима црквом забрањенима”, а он сам не садржи ближе одредбе о врстама сродства и степена у којима је брак забрањен.

Укратко, само се законом могу изменити прописи грађанског законика о браку. Брачна правила нису закон. Она нису ни уредба. Њих није донела надлежна државна власт, па нису ни објављена у „Службеним новинама”. Њиховим доношењем није нашта измењено у нашем брачном праву.

II

Ми можемо закључити да брачна правила нису обавезна ни за државне власти, ни за грађане. Њих је православна црква донела за своје припаднике, али није држност јавних власти да осигурају њихову примену.

У ствари, као што смо већ видели, доношењем брачних правила није се ништа изменило у постојећем праву неких правних подручја. Тако, на пример на територији где још важи раније мађарско право, за сва лица, па и за православне, важе једино прописи закона о браку (зак. чл. XXXI : 1894). Тамо се и сада брак мора закључити у грађанској форми, а за расправљање брачних спорова надлежни су искључиво грађански судови.

Тако би требало да је у целој земљи, па и на подручју српског грађанског законика. Али у пракси није тако, Црквени судови, који су према грађанском закоником (§ 99) надлежни за расп-

рављање брачних спорова православних, не примењују више прописе грађанског законика, већ брачна правила. С друге стране, свештеници православне цркве закључују бракове по прописима тих правила. И једни и други, као органи једне аутономне верске заједнице, поступају по правилима те заједнице и примењују само њене прописе. На први поглед њихово држање и поступање може изгледати исправно. Међутим, није сасвим тако. Овде је потребно то објаснити. Ми ћемо, ради краткоће и јасности говорити само о раду црквених судова у брачним парницама; *mutatis mutandis* наша разлагања и закључци важе и за рад црквених органа приликом закључивања брака, у колико сам закон не даје неко друго решење.

Судску власт уопште врше државни судови (чл. 28 Устава). Они суде по законима. Само законом могу се установити судови и њихове надлежности (чл. 100 Устава). Нови грађански парнични поступак одређује који судови врше судску власт у грађанским споровима (§ 1). Према њему, за расправљање брачних спорова у начелу је надлежан окружни суд (§ 46, ст. 2, тач. 2 и 3). Али према чл. 6 ст. 1, уводног закона за грађански парнички поступак „док се за целу државу не донесе закон о надлежности и поступку за спорове који проистичу из брачног односа, а нису имовинско правне природе, остају на снази прописи који о томе постоје”. На територији где важи српски грађански законик, према једној његовој одредби „сва дела у смотрењу брака припадлеже суду духовном, а тако и парнице поради уништења и развода предузимаће се, расправљати и решавати од суда духовног прописаним тога ради редом и начином” (§ 99). Тако су и данас за расправљање брачних спорова надлежни црквени судови, како је било и у време доношења грађанског законика.

Лако је схватити зашто је грађанским закоником поверено расправљање брачних парница црквеним судовима. За то је било више разлога. У време доношења грађанског законика у Србији је постојало скоро потпуно јединство вере. Законодавац је усвојио црквену форму закључења брака, која је већ постојала у обичајима и одговарала народним навикама. Црквеним судовима могла се дати и надлежност за брачне спорове, већ због тога што је цркви било поверено закључивање бракова, мада једно не повлачи и друго. (Тако, н.пр., аустријски патент о браку од 16 јануара 1783 наређивао је да се брак има закључити у црквеној форми, али је надлежност за брачне спорове дао државним судовима). Поред тога, и нарочито, православна црква била је државна црква (в. зак. од 23 августа 1847, зак. од 30 сеп. 1862, зак. од 27 априла 1890). Услед тога су и духовни судови ондашњи црквени судови, имали мешовит карактер: они су истовремено били и црквени органи и државни органи.

Према последњем општем закону, којим је православна црква била организована као државна црква, закону о црквеним властима источно-православне цркве од 27 априла 1890 године „у свакој епархији постоји при епископу, као црквена судска власт, епархијски духовни суд” (чл. 95). Чланови тога суда имали су „сва права судија грађанских православних судова, а секретари и писари епархијских духовних судова државни су чиновници и имају сва права државних чиновника” (чл. 106). Чланове суда и претседника бирао је архијереј, а Министарство просвете их предлагало Краљу ради наименовања (чл. 99). Сви чланови великог духовног суда постављали су се указом на предлог Министра просвете (чл. 82). Духовни судови имали су да суде не само „по закону Божјем, изложеном у Св. Писму”, већ и по државним законима, што је било изрично речено (чл. 116, тач. 3), а у заклетви коју су судије полагале, изјављивали су да ће се поред закона Божјег и црквених закона држати и државних закона (чл. 117). Могло би се навести још текстова (в. на пр. чл. 225, 232, 234), али су ови довољни да покажу мешовит карактер духовних судова.

Није нужно указивати нарочито, да је услед тога долазило до извесног трења у раду ових судова, али је механизам углавном функционисао, благодаревћи томе што је православна црква била државна црква; главни интереси цркве и државе, услед историјских прилика и околности у којима су обе радиле, подударали су се, или допуњавали, и због тога многа питања нису ни избијала на површину, или су се јављала у ублаженом облику.

Али је потребно нарочито истаћи да су духовни судови били не само црквени већ и државни органи. У брачним споровима они су вршили једну државну функцију и истовремено обављали једну дужност црквену. Али власт коју су имали у тим споровима долазила им је од државе; њено вршење било им је поверено државним законима и они су је вршили за државу. У споровима о разводу или поништају брака, у свима брачним споровима, они су вршили функцију јавне власти. У тим споровима, као што је истакнуто, они су били обавезни држати се државних закона. Ово је потребно нарочито истаћи, пошто су духовни судови имали поред ових функција јавне власти и црквених функција, при чијем су се вршењу они појављивали не као државни, већ као црквени органи.

Ово објашњава зашто расправљање брачних спорова припадника других вероисповести није било поверено установама њихових верских организација, већ задржано за државне судове. Грађански законик није био предвидео ко ће бити надлежан за расправљање брачних спорова лица неправославне вере. То је

питање било доцније решено на тај начин, што је расправљање свих брачних спорова неправославних стављено у надлежност општинских грађанских судова (уредба од 7 децембра 1861 године). Тек конкордатом од 24 јуна 1914 године од тога општег правила направљен је изузетак, и решено да ће брачне спорове између супружника католичке вере, као и између супружника из мешовитих бракава закључених пред римокатоличким свештеником, судити римокатолички духовни судови (чл. 13). Тај изузетак представља уосталом окрњење државне власти, што је последица сваког конкордата: једним актом међународног карактера држава поставља правила за односе између ње и њених грађана и „даје специјалне капитулације једном делу својих поданика”. (Hauriou, Principes de droit public, 2-e éd., p. 462 cf. p. 211).

Али данас су односи између државе и православне цркве измењени. Православна црква није више државна црква и епархијски црквени суд је чисто унутрашња црквена установа. Чл. 109 устава српске православне цркве то истиче речима да је епархијски црквени суд орган епархијског архијереја за црквено судство и послове унутрашње црквене управе”. Чланови црквених судова немају више положај државних чиновника, нити их држава именује, нити иначе учествује у њиховом именовању. У заклетви коју полажу не стоји да ће судити по државним законима (чл. 44, ст. 3 и 4, устава срп. прав. цркве). При суђењу они су дужни да се управљају „по својој савести, а према одредбама канонско-законским”.

Услед ове промене, положаја црквених судова на територији српског грађанског законика постао је врло деликатан. С једне стране, они су постали искључиво органи једне аутономне верске заједнице. Као такви они морају поступати искључиво по црквеним прописима. С друге стране, она јавна функција, чије им је вршење било поверено када је православна црква била државна црква, није им одузета. Очигледно је да у вршењу те функције они имају да поступају по државним законима, пошто се они ту и сада, као и раније, појављују у улози државних органа. Они ту не делају само као органи цркве. Са својим функцијама органа једне аутономне верске заједнице они кумулирају и вршење неких јавних функција. У вршењу тих јавних функција они би се морали држати државних закона и остати у њиховим границама. Према томе, црквени судови на територији грађанског законика имали би и даље да суде у брачним стварима по грађанском законнику и, разуме се, по правилима црквеног права у колико грађански законик на њих упућује.

Није потребно указивати више на непробродиву тешкоћу која је за црквене судове настала доношењем брачних правила. Као црквени органи, они морају примењивати брачна правила;

у вршењу поверене им јавне функције, они би морали поступати по државним законима. Приметимо да би црквени судови на територији српског грађанског законика запали у ову тешкоћу и када православна црква не би сматрала да су њеним правилима укинута одговарајуће одредбе грађанског законика, и да та правила имају сада опште обавезну снагу на тој територији. Та би тешкоћа настала и да су брачна правила донесена само за унутрашње потребе цркве, сходно чл. 1 закона и чл. 63, тач. 13, устава српске православне цркве. Тада би црквени суд, у вршењу јавне функције, имао да расправи неки брачни спор по државним законима, па тек онда да приступи његовом расправљању у оквиру црквене аутономије, према прописима брачних правила, што би могло довести до две супротне одлуке истог суда у истој ствари. Суштина тешкоћа је у томе, што један исти орган не може служити и цркву и државу у расправљању брачних ствари, од како је црква престала бити државна, и од како црква и држава немају заједничко брачно право, већ свака има своје.

Ова се тешкоћа могла избећи на два начина, када је већ црква била решена да донесе брачна правила за своје унутрашње потребе: или да се црква захвалила држави на јавној функцији која је раније била поверена њеним судовима на територији српског грађанског законика; тада би њени судови могли несметано расправљати брачне спорове њених верника у оквиру црквене аутономије, а према црквеним брачним правилима, пошто ти спорови буду претходно расправљани пред државним судовима и у колико сама заинтересована лица желе да своје поступке доведу у склад и са црквеним прописима, као што је то случај на територији где још важи раније мађарско право; — или да је држава спровела одмах у живо § 46, ст. 2, тач. 2 и 3, грађанског парничног поступка и одузела црквеним судовима надлежност у брачним споровима, у колико се она односи на вршење јавне функције, остављајући им ту надлежност у оквиру установљене црквене аутономије. Обоје излази на исто; разлика је само у томе, ко би узео иницијативу. Али црква није хтела да се одрекне оне функције коју је имала док је била државна; надлежни државни органи остали су неактивни и тако су црквени судови, задржавши једну јавну функцију, престали да примењују законе, ради чије примене им је била дата надлежност у брачним споровима, и почели да изричу пресуде на основу правила једне аутономне верске заједнице, које су на тај начин практично потиснуле закон.

Тако су самим доношењем брачних правила, на шта је Архијерејски сабор уосталом био овлашћен, у колико би се радило о брачним правилима донетим за унутрашње потребе црквене

заједнице, а не о опште-обавезним прописима, црквени судови дошли у тежак положај. Те тешкоће неби било да се Архијерејски сабор уздржао од дирања у прописе брачног права заједничког цркви и држави, бар дотле док држава не донесе прописе о надлежности и поступку грађанских судова у брачним споровима.

Али пошто су већ брачна правила била донесена и тешкоћа настала, она се никако није могла решити простим игнорисањем прописа грађанског законика од стране црквених судова. Јер, потребно је увек се сетити да се надлежност црквених власти у брачним стварима грађана на територији српског грађанског законика, оснива на вољи државе, и да су садржане границе те надлежности, као и право које те власти имају да примењују, одређени државним законима. Непримењивање тих закона од стране црквених власти претставља у сваком случају њихову човреду.

Цела ова дискусија има, поред теоријског, велики и више-струки практичан значај, на који ћемо само указати. Између осталога, извесна компетенција у брачним споровима припадала је код нас увек, па и данас припада, грађанским судовима. Затим, постојање или непостојање брака може бити претходно питање у разним споровима из области надлежности грађанских судова. Ако грађански судови, као што би једино било исправно, не буду водили рачуна о раду црквених власти по брачним правилима, у колико су та правила у супротности са државним законима, онда ће правна ситуација многих лица постати неизвесна и неодређена.

(Архив за правне и друштвене науке, 1938., књ. XXXVI)

A SUMMARY

THE SOURCES OF MARRIAGE LAW

This text represents a reflection on the Rules of Marriage of the Serbian Orthodox Church dated 9th June 1933, which regulated significant matters concerning the entering into marriage and the termination of marriage of Orthodox believers, the rights and obligations of the husband, mixed marriages, as well as some other matters. The author challenges the significance of these Rules on the basis of the sources of law. He contends that they represent internal religious law, therefore, they are not in the same category as the statutory provisions of the State legislature, even more so since these same questions have been regulated by civil law. The Church possesses no authority to derogate State legislature. A problem constitutes the fact that this matter falls into the sphere of competence of the „spiritual” courts of

the Church which tend to ignore the civil law of the State. The author demands that the Archiepiscopal Council „refrain from interfering into the regulations of the Law of Marriage concomitant to the Church and State alike, at least until the State has regulated the jurisdiction and procedure of the civil courts in marital suits”. He feels that this question has, besides theoretical, important and multiple practical significance.

RÉSUMÉ

LES SOURCES DU DROIT DE MARIAGE

La raison alléguée pour le texte polémique „Les sources du droit de mariage” représentaient les Règles du mariage de l'église orthodoxe serbe du 9 juin 1933, dans lesquelles se trouvent les questions ecclésiastiques importantes relatives au commencement et à la cessation du mariage des personnes de la religion orthodoxe, aux droits et devoirs des époux, aux mariages mixtes et à certaines autres questions. L'auteur conteste la validité de ces règles au point de vue du droit civil. Il cite les arguments selon lesquels elles représentent le droit canon interne et qu'elles ne peuvent pas être placées dans le même rang avec les prescriptions d'Etat, d'autant plus que ces questions sont réglées par les lois civiles. L'église n'a pas le pouvoir de déroger aux prescriptions d'Etat. La difficulté représente le fait que cette matière se trouve dans la compétence des tribunaux ecclésiastiques, or ceux-ci peuvent ignorer le droit civil. L'auteur exige que le Conseil oecuménique „s'abstienne de porter atteinte aux prescriptions du droit de mariage communes à l'église et à l'Etat du moins tant que l'Etat n'adopte les prescriptions relatives à la compétence et à la procédure des tribunaux civils dans les procès en matière de mariage”. Il considère que cette question a non seulement une importance théorique mais aussi une grande et multiple importance pratique.